

**Ko te reo Māori te kākahu o te whakaaro, te huarahi i te ao tūroa
(nā Tā Hēmi Hēnare, 1984)**

Ko te *tūāpapa* o tēnei wāhanga ako, ko te tūhononga o ngā tini āhuetanga *reo ā-waha, ā-tinana, ā-tā* hei whakakāhahu i te whakaaro, i te wairua, i te *kare ā-roto* hoki kia hāngai ki ngā tikanga me ngā ture o te reo Māori.

Te Whaitake o te Reo Māori

Ko tā te reo Māori he aro ki te mana motuhake o te tamaiti me ōna takenga katoa - takenga reo, takenga tangata, takenga tikanga, takenga wairua. Ko te reo te whakapuakitanga o te whakaaro. Ka nohotahi te whakaaro me te reo. E eke ai te ākongā ki ngā taumata o te mātauranga o ērā atu wāhanga ako, me eke ki te ikeiketanga o te reo. Mā reira e ū ai tērā whakatauākī a Tā Hēmi Hēnare. Nō reira, me tino matatau te ākongā ki te whakarongo, ki te kōrero, ki te pānui, ki te tuhituhi i te reo Māori, kia tū pakari ai ia i roto i ōna ao katoa.

Te Hanga o tēnei Wāhanga Ako

E toru anake ngā whenu e kōkiri nei i ngā mahi o tēnei wāhanga ako – ko ā-Waha, ko ā-Tā, ko ā-Tinana. I pēnei ai kia kitea te whānuitanga o te reo tae atu ki te *reo ā-tinana*. Ko ngā āhuetanga o te whakarongo, o te kōrero, o te tuhituhi, o te pānui, o te mātakitaki me te whakaatu ka kitea mai i roto i ēnei whenu e toru.

ā-Waha	ā-Tā	ā-Tinana
 = whakarongo	 = whakarongo	 = whakarongo
 = kōrero	 = pānui	 = kōrero
 = pānui	 = tuhituhi	 = mātakitaki
 = tuhituhi	 = mātakitaki	 = whakaatu
 = mātakitaki	 = whakaatu	
 = whakaatu		

Hei raranga i ngā whenu e toru, arā ētahi whāinga paetae matua e toru hei whakawhānui, hei kōtuitui i te ako o te reo. Ahakoa te taumata, ahakoa te whenu, e hāngai tonu ana ēnei whāinga paetae e toru. Ko te tuatahi e pā ana ki ngā *āheinga reo*, arā, ki te pūtake o te whakawhitinga kōrero me te whakaaro e kawea ana i roto i te whakawhitinga. Me kī, ko te tuatahi o ēnei whāinga paetae matua e pā ana ki te pūtake me te whai māramatanga o te whakawhitinga whakaaro.

Ko te whāinga paetae matua tuarua e pā ana ki te tipu o te puna kupu me ōna āhuetanga katoa, arā, te whakahua, te tikanga me te whakatakoto o te kupu, o te reo tonu.

Ko te tuatoru o ngā whāinga paetae matua e pā ana ki ngā *rautaki reo*, rautaki ako reo.

I roto i ēnei whāinga paetae matua, arā anō ētahi atu whāinga paetae e hāngai ana ki ngā whenu. Mā reira e kitea ai e te kaiako ka pēhea te āhua o te whāinga paetae matua i te wā e whakaako ana i te tuhituhi, i te kōrero, i te pānui, i te whakarongo, i ngā āhuetanga katoa o te reo.

E waru katoa ngā taumata hei tohu i te whanake haere o te ako i te reo. Kua whiriwhirihia ngā taumata i runga i te āhua o ngā ākongā i roto i ngā akomanga rumaki. Nā te whānui o te reo o ngā tamariki i te taenga atu ki te kura, kua āta whakatakotohia ētahi hikoitanga e whā i roto i te taumata tuatahi e mārama ake ai te kite atu i te huarahi hei whaitanga mā tēnā tamaiti, mā tēnā tamaiti. Ko ngā ingoa o ērā hikoitanga e whā, ko: He Pīpī, He Kaha, He Kaha Ake, He Pakari.

I tēnā, i tēnā taumata kua whakaatuhia ngā āhuetanga o te ākongā i tōna tīmatanga i taua taumata kia mōhio ai te kaiako ko tēhea te taumata tika mō tēnā ākongā, mō tēnā ākongā. Ko ngā whāinga paetae e tohu ana i te āhua o te tamaiti inā puta ia i taua taumata. Nō reira, ko ngā kōrero e kīia nei, ‘Ngā Āhuetanga o te Ākongā’ he whakaatu i te āhua o te tamaiti i te tīmatanga o te taumata, ā, ko ngā whāinga paetae e tohu ana i te āhua o te ākongā i te mutunga.

